

Preotul Nicolae Stoicovici din Jacu și frații săi și „răsplata” primită pentru devotamentul lor în Revoluția din 1848-1849

Cuvinte cheie: Revoluția de la 1848-1849, Transilvania, evenimente dramatice, preoțimea română
Key words: Revolution from 1848-1849, Transylvania, dramatic events, Romanian clergy

Abstract

In August of 1849 the Transylvanian Romanian priests came back home, in their villages placed in the valleys between the two Târnave, from "wandering" in "Țara Românească". In that period arrives home, in the Romania Jacu, Orthodox priest Nicholas Stoicovici. But the joy of their return, lasts less than a month, the priest's "reward" for his function as a tribune of the Legion III "Marusiana" was composed of his arrest and detention, accused unjustly by the local Hungarian nobles.

„O minune! Fiind noi cu împăratul, ne robesc rebelii împăratului”. (pr. Nicolae Stoicovici)

În luna august 1849 se întorc preoții noștri români acasă, în satele lor așezate pe văile celor două Târnave, plecați în „bejenie” în Țara Românească, precum păsările călătoare¹. Ajunge acasă în Jacu Românesc și preotul ortodox Nicolae Stoicovici, în preajma sărbătorii de Sfânta Maria Mare, împreună cu soția, cei trei copii și fratele Lazăr. Dar bucuria reîntoarcerii nu durează nici o lună, căci autoritățile austriece, nou instalate în Transilvania, încă înainte de a fi dat guvernatorul Ludovic de Wolhgemuth decretul de înființare a comisiilor „de purificare” din 18 septembrie 1849², de care nu vor scăpa nici românii, care au fost loiali împăratului în lunile de groază ale anului 1848-1849, când și-au lăsat slujba la altar, și au devenit **prefecți și tribuni**.

Care a fost „răsplata” preotului Nicolae Stoicovici, în calitatea sa de tribun³ al Legiunii a III „Marusiana” sub comanda prefectului Vasile Moldovan din Chirileu⁴, ne spun documentele:

În „puterea nopții” de 10/11 septembrie 1849, este arestat din ordinul generalului de armată austriac Francisc von Chavanne, în urma unui denunț făcut de contele Kornis Imre și Toldalagi «Mihail?», pentru rechizițiile⁵ făcute pe seama lagărului românesc ce a acționat pe Târnava Mică, prins ca un hoț „de domnul Troscoi⁶ din Vesca scaunu Odărheului” și adus la închisoarea din Târgu Mureș, unde va sta un an „nejudecat și necondamnat”.

Din temniță preotul Nicolae Stoicovici își va scrie plângerea sa⁷, făcută în data de 23

septembrie 1849, pe care protopopul ortodox al Cetății de Baltă, Ioan Fechetici, o va trimite episcopului Andrei Șaguna, în care își spune toată povestea arestării: despre acuzele aduse de cei trei nobili, contele Kornis, Toldalagi și Torockkai, în urma cărora a fost arestat, în toiu nopții de 10/11 august, lăsându-i la locuința sa și 8 cătane care trebuiau hrănite, când după jaful avut „ne lăsându-mi ungurii astă iarnă, nici cină de o sară”. La toate învinuirile va aduce argumente bie întemeiate: 1. Împreună cu „feciorii din loagăr” ar fi luat din curțile domnești pâine și vin pentru aprovizionarea lagărelor românești, dar el a executat doar ordinul venit de la comandant; 2. L-ar fi îndemnat pe socrul său să-și aducă vitele care i-au fost sechestrate în iarnă, care au fost duse „de biraie la curte”, fapt ce a dus și la arestarea socrului și cumnatului său – la care el n-a avut nici un amestec; 3. A fost pârât de „d[omnul] Torscoi” că ar fi luat 50 de florini de la dregătorii curții din Chimitelnic, în ziua de 25 iunie 1849, când au trecut rusești pe acolo. Dezminte, spunând că este o aberație, pentru care era amenințat cu spânzurătoarea, explicând că el s-a întors din Țara Românească numai în 14 august 1849, împreună cu preoți din Hetiur, Albești, Boiu Mare și Săcel, mărturie stau toți poporenii satului – eu „n-am putut lua din Țara Românească bani în Ardeal, lucru peste fire”. Nu poate să creadă ca el să pătimească în temniță, pentru „pâra rebelilor domni”, cei care s-au ridicat împotriva împăratului și cei care în iarnă i-au schinguit fratele mai mic, pe Alexandru, înainte de a-l împușca, ca pe Hristos. În aceeași noapte de 10 septembrie 1849, au încercat să-l prindă și Lazăr celălalt frate și nereușund, i-au lăsat trei

cătane „în jucuție” până se va întoarce. Exclamă cu durere: **„O, minune! Fiind noi cu împăratul, ne robesc «acum» rebelii împăratului!”**

În 18 octombrie 1849, întregul sat, „opștea” din Jacu Românesc⁸, vin în apărarea preotului lor scriindu-i episcopului Șaguna, că ei de aproape de un an au rămas fără preot, acesta plecând în Țara Românească „de frica ungurilor”, s-au bucurat de întoarcerea lui cu oștile imperiale, dar un „domn unguresc cu minciuni au adus cătane împărătești, viind noaptea ca pre un hoț” și l-au dus în închisoare. Cu lacrimi se roagă să intervină la autorități, pentru că ei cu toții vor depune mărturie în apărarea sa: „Dară, au vinovat, au nevinovat, noi poporul stăm chezășie pentru dânsul ori unde să va pofti, numai să să sloboadă, să nu perim, și trupește și sufletește”.

În data de 22 octombrie protopopul Ioan Fechetici⁹ îi răspunde episcopului că s-a deplasat în Jacu Românesc, așa cum i-a cerut, unde adunând credincioșii, le-a arătat memoriul preotului, întrebându-i dacă sunt adevărate cele scrise, sau nu – și ei „cu o gură toți au răspuns, că e dreptă”, și pentru mai mare crezare, opt dintre bătrânii satului, au dat o declarație scrisă: „Dară, popa n-au fost să facă rău nicăirea, aceasta știm și mărturisim”, arătând cum a decurs prima arestare în satul Vețca, unde s-a dus preotul să-l împărtaşească pe un credincios, iar contele Imre Kornis: „simțind că e popa în sat, cu o cătană l-au poftit la dânsul, popa «numai» decât au mers, numai l-au ariștăluit, și nu l-au slobozit fără închizași, care s-au și făcut”, dar ajuns în sat, a fost prins din nou, luându-l din casa socrilor, unde locuia „fiindu-i casa stricată de unguri”.

„Cu multă durere în suflet” aleargă la episcop și soția preotului, Xenia Buzaș¹⁰, care se jeuiește despre starea jalnică în care se află soțul ei, închis de nouă săptămâni fără să fie eliberat, nici în urma cauțiunii „cartea de chizeșie” depusă de episcop, îi cere să intervină pentru eliberarea lui, pentru a se putea apăra: „ca singur să-și poată căuta a sa nevinovăție, și militara execuție să se ridice de pre noi, că suntem la cea de pre urmă sărăcie aduși. N-avem părtinire de la nime altul, de nu vom avea de la Măria Ta, ca de la un bun Părinte”.

Episcopul Andrei Șaguna intervine în 20 noiembrie 1849¹¹, trimite lui Heydte, Comandantul districtului militar Odorhei, o scrisoare

în care îi cere să intervină, în cauza preotului Nicolae Stoicovici, privind urgentarea anchetei și eliberarea lui, arătând că acesta a fost nevoit să fugă în Țara Românească „să se ferască de furia rebelilor care-l prigoneau din cauza devotamentului și credinței sale față de Tron”, iar la întoarcere, un denunț al contelui Imre Kornis a dus la arestarea lui de două ori: prima dată a fost eliberat pe cauțiune, iar apoi, trimis la închisoarea din Târgu Mureș” fără a fi vinovat cu ceva, după cum spun credincioșii lui” – împreună cu el au fost ridicați și socrul și cumnatul său. Acesta îi răspunde¹², arătând că a poruncit judecătorii militare din Târgu Mureș „ca pe zisul preot s-au să-l ieie înainte, s-au să-l sloboadă din prinsoare pe cauțiune”.

Tribunalul de război din Târgu Mureș, prin locotenentul-colonel auditor Gampert răspunde în 9 ianuarie 1850¹³, districtului militar Odorhei, explicând de ce nu s-a început anchetarea celor trei arestați: a preotului Nicolae Stoicovici, a lui Vasile Buzaș, și Ioan Buzaș. La dosar se află numai plângerea contelui Toldalagi, în care se aduceau celor trei învinuiri privind: furturi de cai de rasă, porci, oi din curțile nobiliare, dar și de „judecăți justițiare arbitrar” la care aceștia ar fi fost părtași. N-a ajuns încă denunțul contelui Imre Kornis.

Nefiind mulțumit de răspunsul Tribunalului de război din Târgu Mureș, episcopul Andrei Șaguna intervine la guvernatorul Transilvaniei Ludovic de Wolgemuth¹⁴, arătându-i că arestarea preotului din Jacu s-a făcut numai la „simpla expoziție verbală a contelui Kornis, care încă până astăzi n-au arătat nimic în scris, iar celălalt pârâș al său, Toldalagi, acesta numai din vreo câteva «acuzații» au făcut asupra zisului preot” – și pentru aceste învinuiri nedrepte, preotul „se deține în prinsoare din 10 septembrie 1849 până acum, adică 4 ½ luni”, îi cere să intervină și să binevoiască a porunci „să să sloboadă, zisul preot din prinsoare, și așa slobod să se cerceteze vina lui, cu care se împovărează”.

Guvernatorul Ludovic de Wolgemuth îi va răspunde prin adresa din 5 februarie 1850¹⁵, prin care îi aduce la cunoștință că a cerut tribunalul de război, urgentarea audierii și eliberarea pe cauțiune. Referitor la acuzele aduse de români, împotriva contelui Toldalagi Mihai (?), că acesta se face vinovat de omorârea românilor de la Luna¹⁶, care s-au opus în 11-13 septembrie 1848 legii de recrutare, îi

răspunde că nu are date, că acest nobil: „în vara lui 1848 «acesta» a pus să omoare 20 de români la Luna pentru că această localitate nu voia să dea recruți, a fost ordonată cea mai aspră cercetare, cu adăugarea că în cazul confirmării acesteia, groful Toldalagi va fi luat, pus în fața tribunalului de război și judecat”. Cere episcopului, să-și îndemne preoții să scrie mai multe „plângeri dese despre acesta”.

Partenie Trombitaș, protopopul ortodox al Târgu Mureșului, începe să „privegheze” el asupra arestatului preot din Jacu, încercând cum spune el, tot felul „de măscări” pentru a-l ajuta. Într-o scrisoare trimisă în 24 martie 1850¹⁷, îi prezintă episcopului, starea jalnică din temniță „acela preot tot prins zace, închis într-o casă «celulă» cu cei mai de jos oameni, fără a-i fi iertat ca să poată ieși la aer curat, macar în mai multe zile odată”. Investigații făcute până acum, nu au dat rezultat, și dacă ancheta nu va fi grăbită, preotul ar putea fi „poate fi osândit, că actorii dânsului nu înce-tează a face mișcări”. Îi cere „a mai lucra” în apărarea acestuia, pentru că acasă, drept pedeapsă, preoteasa cu copiii este obligată să întrețină și patru cătane, ca executori. În 3 aprilie 1850¹⁸, apar noi informații arătând că preotul este bolnav și n-a încă chemat la interogatoriu, nici în urma „cărții de chezașie a Prea Luminat Mării Tale”.

La Sinodul bisericii ortodoxe din Ardeal, ținut în data de 12/24 martie¹⁹, protopopii aduc în rapoartele lor acuze grave dregătorilor locali, care la orice denunț neîntemeiat îi arestează pe preoți. Prin adresa nr. 231 din 2 aprilie 1850, episcopul îl va informa pe guvernator, despre plângerile preoților, despre care se fac referire în „paragraful 10” al sedinței.

Guvernatorul nu întârzie cu răspunsul său, cerând în 10 aprilie²⁰ să i se aducă mai multe date despre incidente întâmplate, cauzele lor și persoanele implicate.

Un amplu memoriu²¹ va înainta episcopul în 22 aprilie 1850, însoțit de plângerile preoților: preotul Ioan Candrea din Neagra, Georgie Popovici din Secășel (Beșinău), Nicolae Repede din Gioagiu de Sus, în care își vor descrie calvarul prin care au trecut în revoluție, dar și pătimirile de după. Nu lipsesc nici informațiile despre „arestuirea și deținerea parohului nostru din Jacod, Nicolae Stoicovici în prinsoare mai multe luni, fără a i se ști

vina” (anexe nr. cons. 120/ 1849, 20 și 139/ 1850).

Protopopul Partenie Trombitaș se roagă din nou de episcopul său, prin scrisoarea²² trimisă în 9 iunie 1850, în care se plânde că în săptămâna Paștelui s-a dus să-i pregătească pe arestații români pentru marea sărbătoare, bazându-se pe decretul gubernial nr.5970 din 15 martie 1850, prin care preoții erau obligați să facă slujbela arestați. Dar la preotul Nicolae Stoicovici și la „consoții săi” i-a fost interzisă intrarea, a fost plimbat de acolo până colo. Cu „auditoriu”, din cauza că nu știa nemțește, nu s-a putut înțelege, iar acesta mai târziu prin „profosul” i-a transmis că „la arestanții, până nu-i va examina, nu-mi este iertat”. O altă încercare făcută în 24 mai, făcută „printr-o scrisoare nemțească”, nu a dat rezultat, iar după refuzul din 9 iunie 1850, episcopul va interveni din nou la guvernator, prin adresa din în 2 iulie²³, în care îi va descrie toate încercările făcute de protopopul ortodox al Târgu Mureșului de a intra să facă slujbe la arestați dar de fiecare dată a fost refuzat de autoritățile locale, și-i cere: „ca acesta să dea dispoziție ca să nu se mai interzică intrarea în penitenciar a susnumitului protopop, în scopul amintit mai sus”.

Prin notarul consistorial, Grigorie Pantazi, va fi înștiințat protopopul Partenie Trombitaș, prin scrisoarea din 21 iunie 1850²⁴, despre vizita pe care o va face guvernatorul Transilvaniei Ludovic de Wolgemuth în orașul Târgu Mureș, cerându-i să-l întâmpine pe acesta cum se cuvine, chemând alături de el și alte persoane laice: „și apucați-vă și vă puneți toate păsurile pe hârtie, dară sincer și fără patimă. Și apoi sosind Excelența Sa acolo, așterneți-le înalt acelaș, povestindu-i cu gura cele ce aveți a le suferi din partea maghiarilor, dar, mai cu seamă, cauza preotului din Jacod să o aduceți cu energii înainte”.

Imediat după întâlnirea avută cu guvernatorul, căruia a reușit să-i înmâneze memoriul său²⁵, îi va povesti episcopul său²⁶ în aceeași zi cum s-au desfășurat lucrurile: „Astăzi 3/15 iulie, luni, am avut norocire de Excelența Sa Domnul guvernator Vohlgemuth, pre care atâta în scris cât și cu gura l-am rugat despre următoarele: «Printre cele 9 puncte, pe primul loc» 1. Eliberarea, au de va fi cu neputință, pertractarea cauzii arestatului preot de la Olah Zsakod «Jacu Românesc», Nicolae Stoicovits, arătând că unii din cei de

frunte arestați politici, să eliberează, precum Biro Mihaly, iară pentru mine nice ca să le fac rugăciune, nu m-au iertat auditorul local. La care mi-au răspuns: că Excelența Sa nu știe vina care-i și cât de mare poate să fie, însă să mai fiu așteptătoriu, că mai sunt și alți preoți arestați, precum Prodan «Probu n.n.» la Belgerad «Alba Iulia», și va fi cu aducere aminte”.

Nu știm cu precizie când a fost eliberat din închisoare preotul Nicolae Stoicovici din Jacu, dar într-un alt memoriu adresat guvernatorului, în 4 februarie 1851²⁷, de protopopul Partenie Trombitaş, scris în apărarea sa și a servitoarei sale arestate, dă o explicație numeroaselor arestări de prin părțile noastre, unde: „este vorba de o ură națională pronunțată, de executarea unei răzbunări față de români. Așa este cazul preotului român din Jacu Românesc, căruia, după ce a stat un an întemnițat, la eliberare nici nu i s-a spus de ce a fost închis. Iar socrul său, nici nu a fost întrebat timp de un an și jumătate cât a stat închis, de unde este. Un caz similar se întâmplă și cu Cătană Ghița²⁸ din Odorheiu «Odrihei n.n.» care este întemnițat nevinovat și caută degeaba ajutor”.

Întors acasă, credem, în luna septembrie 1850, va trebui să se confrunte cu o altă problemă sensibilă, cea confesională: fostul preot unit din satul său, Ioan Boiu, în anul 1844 a părăsit preoția intrând în armata de cavalerie maghiară „koșut husariu”, încredințându-i pe cei 4 credincioși uniți pe care îi avea în Jacu Românesc, preotului Nicolae Stoicovici, conform unei declarații scrise și semnate, pe care chiar el i-a trimis-o episcopului Andrei Șaguna²⁹. După terminarea revoluției, acest „koșutian”, cum îl numeau credincioșii, s-a rugat să-l primească ca notar și, fără să mai țină cont de cuvântul dat, după o perioadă scurtă de timp, vine în sat și își cere înapoi drepturile avute ca preot, primind de la protopopul greco-catolic al Târgu Mureșului, Ilie Farago „o slobozenie” să fie din nou preot greco-catolic. Începe să adune recolta de pe pământurile parohiei muncite de alții, el fiind „adunătoriu”, fapt ce va aduce supărarea credincioșilor, care nu mai doresc în satul lor mic două religii, neavând niciun preot cu ce să se întrețină. Obștea satului cere episcopului prin memoriul lor³⁰, întărit de preotul Nicolae Stoicovici, recent eliberat din închisoarea Târgu Mureșului, să-i îndrume cum să pro-

cedeze, ca să nu greșescă „împotriva mai marilor noștri”. Se întrebau cum poate „koșuteanu” Ioan Boiu să ceară să se întoarcă la parohia sa pe care a părăsi-o de bunăvoie, el, care a fost potrivnic împăratului, și care în timpul revoluției îl căuta pe preot și pe fratele său Lazăr, ca să-i predea autorităților maghiare, și dacă nu măcar un copil al preotului, pe care să-l ia „în sosie”. Preotul lor, care pentru „credința ținerii tronului”, a avut parte numai de nenorociri: nevoit fiind să fugă în Țara Românească cu copiii și cu fratele Lazăr, în vreme de iarnă „numai cu ce au fost pre noi, iară ce am avut, toate ni le-au luat rebelii maghiari, pintru cari, suntem gata a peri, neavând cu ce trăi”. – și întors acasă, va afla cea mai cumplită nenorocire care s-a abătut asupra familiei sale: omorârea în chinuri groaznice a fratelui mai mic, Alexandru. Este zguduitoare descrierea făcută de preotul Nicolae Stoicovici: „Iar, pre un frate mai mic care au rămas acasă, neputând scăpa din mâinile unguirilor, l-au chinuit mai rău decât toate omucișii (?), străpungându-l cu sabiile, l-au legat și l-au dus la Udvorhei, și l-au pironit cu cuie între 2 stâlpi, într-o noapte, iar a doua zi, l-au dispironit, și apoi l-au puscat”.

De ce a plătit cu o moarte atât de groaznică tânărul căpitan Alexandru Stoicovici, câteva date le aflăm dintr-un raport al comisarilor, Kontz Imre și Nagy Jozef³¹, datat Odorheiul Secuiesc, 23 februarie 1849, trimis comisarului plenipotențial al Transilvaniei, Csány László. Sub incidența ordinelor date „de tiranul păgân”³², fiorosul Csány, au căzut mulți români și din satele Târnavei Mici, care făcut parte din în „tabăra dușmană”. Au fost urmăriți, arestați și au plătit cu viața, dar și cu pierderea averii. Într-o zi, de iarnă geroasă, 23 februarie 1849, vor fi prinși ca „instigatori și răufăcători ai poporului maghiar”, 10 tineri români, care au făcut parte din taberele românești, printre care: 1. Stoicovici Alexandru, fost căpitan în tabăra românească care a luptat alături de fratele mai mare, preotul Nicolae Stoicovici, care a fost numit tribun; 2. Gligor Todor din Jacodul Maghiar, este anchetat pentru declarația făcută, că „maghiarii numai o zi «mai au de trăit»”, obligându-i pe secui să-i care lemne sub amenințare, că „le va împărștia cenușa în vânt”; 3. Kadar György, care deși maghiar, a fost „unealta taberei românești în distrugerea și jaful curților nobiliare”; 4. Suci Mihai din Eliseni a fost omul de

încredere al „tribunului popă românesc”, care și în toamnă i-a atacat pe maghiarii de acolo, spunându-le, că: „maghiarii și secuii nu au ce căuta nimic în Țara Ardealului, și să se care în Sciția, de unde s-au împrăștiat”; 5. Socaci Iosif, a scăpat, dând „scrisoarea cu numele” celorlalți; 6. Baian Ilie din Vidacutul Românesc, va fi acuzat că a fost „mâinile și picioarele popii românesc”, tribunului din Jacu Românesc; Ceilalți patru, de la nr. 7, 8, 9, 10, toți din Vidacutul Român: Kuszta Ioan, Suci Nonu, Maior Ilie și Tamași Mihai, vor fi judecați, că au fost „conducătorii pustirii curților alodiale din Vidacutul Românesc” și a celor din satele vecine; 11. Câmpean Dumitru, ca birăul „convenție domnială” al curții nobiliare din Vidacutul Românesc, în loc să apere bunurile, a ajutat la prădare, fiind părtaș în mod egal cu ceilalți. Românii care și-au părăsit domiciliul, de frica „peririi vieții”, li s-a sechestrat și întreaga avere³³, după ordinul dat de comisar.

De la cei arestați și de la alții menționați în raport, care și-au părăsit satele, au fost adunate animale mari de tracțiune: cai, vaci, boi, bivoli, un număr de 42 capete. Numai de la familia Stoicovici, s-a luat: de la Alexandru, 3 vaci; Lazăr, 2 vaci cu lapte, 1 mînz; preotul Nicolae, 1 vacă și 2 junci, și 2 iepe, dar și 4 porci, 12 oi, bucate, hainele, și „2 slămini cu toate ale lor”. Dar celor menționați, li s-a con-

fiscat și terenurile agricole, fraților Stoicovici³⁴: lui Alexandru «fiind plecat în ceruri» i s-a luat un intravilan pe care era o casă nouă, șură și poiată, precum și o grădină de legume; loturi de pământ pentru semănătura de primăvară, de toamnă, în alt hotar și de cosit – în valoare de 1196 florini și 40 creițar; Lazăr, mai sărac, un pământ – în valoare de 10 florini; iar preotului, de 31 florini, restul fiind al parohiei.

Nu știm care a fost sentința celor 10 români anchemati în 23 februarie 1849, dacă au avut același sfârșit cumplit, asemănător cu cea a căpitanului Alexandru Stoicovici, s-au au avut norocul să scape vii.

Cei trei frații Stoicovici erau fiii preotului Gheorghe care slujea în Jacu și pe la anul 1833³⁵. Poate, bunicul lor era diacul Alexandru, care copia un frumos manuscris *Octoih*³⁶, pe care făcea următoarea însemnare: „Și am scris eu Alexandru diacul din Jacu Rumânesc, 1766”. Cel care va duce tradiția de preoți a familiei mai departe va fi Ioan, pe care îl ducea tatăl Nicolae Stoicovici în 1857, să-l însoare, cu fiica mai mare a preotului Ștefan Iacovici din Mureșeni (un alt martir, arestat de două ori în timpul revoluției și 1852, moare tânăr la numai 50 de ani, lăsând în urmă 4 fete mici, orfane de mamă), va ajunge unul dintre preoții cei mai luminați ai protopopiatului ortodox Târgu Mureș, îl găsim preot în satul socrului său, și pe la 1904.

Elena MIHU

Note – Notes

1. Ioan Răuțescu, *Preoți din Ardeal refugiați în județul Muscel la 1849*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an LIV, 1936, nr. 4-4, p. 149-151; Mircea Păcurariu, *Revoluția românească din Transilvania și Banat în anii 1848-1849. Contribuția Bisericii*, Sibiu, 1995, p. 150; vezi și Elena Mihu, *Protopopul Nicolae Ghișia din Paloș în evenimentele revoluționare din 1848-1849*, în „Angvstia”, nr. 10, 2006, p. 38.
2. George Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei pe două sute de ani în urmă*, vol. 2, Sibiu, 1994, p. 782-783; *Mișcarea națională...*, vol. 1, p. 72-73; în ANDJ Mureș, fond *Protopopiatul Ortodox Târgu Mureș*, dos. 5, f. 60.
3. Mircea Păcurariu, *op.cit.*, p. 185-186.
4. Paul Abrudan, *Prefectul pașoptist Vasile Moldovan*, București, 1979.
5. Arhiva Mitropoliei Arhiepiscopiei din Sibiu, fond *Șaguna*, doc. 302/1850 – în Memoriul preotului

- Gheorghe Popovici din Săcășel trimis episcopului Andrei Șaguna, în care își descrie arestarea sa din luna septembrie 1849, găsim explicația rechizițiilor făcute din curțile domnești, în timpul revoluției, cu care au fost aprovizionate lagărele românești, și care s-au făcut, numai: „în urma poruncilor celor mai înalte venite atât de la Excelența Sa domnul General Comandante Baronul de Puchner, cât și de la Comitetul Român din Sibiu, și de la Domnul Prefect Axentii «Axente Sever» în anul 1848 și 1849 de a rădica bucate de la curțile Domnești, și a le duce la magazinele împărătești, sau la loagăre – au trebuit și comunitatea noastră de la Beșinău, a duce în mai multe rânduri bucate atâta la Blaj, cât și la alte locuri”.
6. Credem că este, Torockai Miklos comitele suprem al comitatului Turda, despre care G.

- Barițiu (*Pagini alese din istoria Transilvaniei...*, vol.2, 1994, p. 285) spune că a fost implicat în masacrul de la Luna din 11 septembrie 1848: „i se făcu și lui sete mare de sânge românesc, precum i se făcuse lui Bánffy la Mihalt”.
7. A.M.A Sibiu, fond *Șaguna*, doc. 120, f. 2-2v.
 8. A.M.A, fond *Șaguna*, doc. 120, f. 3.
 9. *Ibidem*, f. 4.
 10. A.M.A. Sibiu, fond *Șaguna*, doc. 302.
 11. *Ibidem*, doc. 120, f. 6 (concept lb. germană – traducerea documentelor făcute de Dorin Rus, cu mulțumiri).
 12. *Ibidem*, doc. 20 (lb. germană).
 13. *Ibidem*, doc. 186 (lb. germană).
 14. *Ibidem*.
 15. *Ibidem*.
 16. În *Gazeta de Transilvania*, XI, nr. 74 din 9 septembrie 1848, p. 306; G. Bariț, *op.cit.*, 285-284; Cornelia Bodea, *1848 la Români. O istorie în date și mărturii*, vol. 1, București, 1982, p. 900-903; Ion Mazere-Luneanu, Gelu Neamțu, *Masacrul de la Luna, septembrie 1848*, București, 2008; Gelu Neamțu, *Fața necunoscută a revoluției române de la 1848-1849 din Transilvania*, Cluj-Napoca, 2004, p. 152-182; *Ibidem*, *Revoluția românilor din Transilvania 1848-1849*, Cluj-Napoca, 1996, p.73-78; M. Păcurariu, *op.cit.*, p. 104.
 17. A.M.A, fond *Șaguna*, doc.302/1850
 18. *Ibidem*.
 19. *Actele Soborului Bisericii greco-răsăritene din Ardeal din anii 1850 și 1860*, Sibiu, 1860.
 20. A.M.A, Sibiu, fond *Șaguna*, doc. 302/1850 (lb. germană).
 21. *Ibidem* (concept lb. germană – traducerea Dorin Rus, cu mulțumiri).
 22. A.M.A. Sibiu, fond *Șaguna*, doc. 510/1850 (lb. germană).
 23. *Ibidem* (orig. lb. germană).
 24. ANDJ Mureș, fond *Protopopiatul Ortodox Târgu Mureș*, dos. 2, f. 22.
 25. *Ibidem*, dosar 5, f. 47-50.
 26. A.M.A Sibiu, fond *Șaguna*, doc. 649/1850.
 27. A.M.A Sibiu, fond *Șaguna*, doc. 157/1851.
 28. Peter Moldovan, *Pace și război. 1848-1849 în Transilvania centrală. Mișcările revoluționare și războiul civil*, Presa Universitară Clujană, 2008, p. 312.
 29. A.M.A, Sibiu, fond *Șaguna*, doc. 182/1850.
 30. *Ibidem*.
 31. Pál-Antal Sandor, Zepekzaner Jenő, *Az 1848-1849 és forradalom és szabadságharc Udvarhelyiséken* (Revoluția și războiul de eliberare în 1848-1849), Târgu Secuiesc, 2005, p. 218.
 32. „Porunca tiranului păgân”, cum spune G. Barițiu.
 33. Peter Moldovan, *op.cit.*, p. 312.
 34. ANDJ Mureș, fond *Târnava, Acte politico-administrative*, dos. 2026/1849.
 35. A.B.M.A. Sibiu, fond *Manuscrise*, nr. 322, I-2.
 36. Molitvenic.

Anexe

Anexa 1

Sibiu, 6/18 septembrie 1849 – Decretul guvernatorului Ludovic de Wolgemuth din 18 septembrie 1849 prin care s-au înființat „judecătorii cercetătoare” la Sibiu, Cluj, Alba Iulia, Reteag și Odorhei, și „comisiuni curățitoare” «purificatoare» la Târgu Mureș, Bistrița și Brașov.

Publicare!

Cu sugrumarea rebeliunii în Ardeal, a venit timpul ca toți aceia să se tragă la dare de seamă și să sufere cuvenita lor pedeapsă, care prin îndemnare și povățuire au slujit partidei celei răsturnătoare, sau care folosindu-se de terorismul cel domnitor, au slujit ca diregători la stăpânirea cea revoluționară, și de acolo, cu puterea ce o au avut, au săvârșit omoruri, furtisaguri și alte silnicii, împăcându-și lăcomia și nesațul patimii sale cele pline de pizmă și de răutate. Tot așa de lipsă este, că toți acei c[ezaro] r[egești] ofițeri și slujbași să se deosebească, și să se tragă la răspundere care

pe lângă toată puțința și mijloacele ce au avut de a se lipi pe lângă careva din dregătorii ori trupe împărătești, ei totuși la cuprinderea țării prin rebeli, de bună voia lor au rămas îndărăpt, și n-au fost gata la orice poruncă din partea legiuitului său domnitor, ori chiar jurământul cel pus aceleiași l-au frânt, fiindcă s-au alăturat din cauza tulburărilor, au luat slujbe de la aceștia, pe care nu i-au părăsit în vremea pe când partida insurgenților și-a dovedit destul de curat voința sa cea trădătoare (*crimen laesae majestatis*) «înaltă trădare n.n.» prin totala desfacere de dinastie.

Pentru aceste două propuneri pe lângă comanda cele militare și districtele acestei țări la Sibiu, Cluj, Belgrad (Alba Iulia), Răteag și Odorhei s-au întocmit judecătorii cercetătoare și comisiuni curățitoare «de purificare», cele din urmă după trebuință și într-alte locuri precum la Muresvașarhei «Târgu Mureș», la Bistrița și la Brașov, care fără întârziere își vor începe lucrările. Fiindcă diregătoriile cele legiuite pe timpul tulburării celei

anarhice au lipsit când s-au întâmplat atâtea degenerări, sălbăticiii aspre, fapte violente și arbitrare, silnicii și vătămarea credinței celei de supunere și a lor cunoștință despre acestea este defectuoasă și neperfectă, de aceea trebuie căutat ca pentru cercetarea acestor cazuri însemnate să se adune material (dovezi), ca cel vinovat să nu scape nepedepsit, celui păgubit după putință să i se îndeplinească paguba cuviincioasă și ca nu cumva servitorii publici, din statul civil și militar, care a lucrat în contra jurământului său, să rămâie în deregătorie spre batjocura și rușinea celor credincioși. Aceste cercetări și cunoștințe (cunoștințe) care după cum se pofteste, fieștecare bine credincios pe numitele judecătorii le va ușura cât se poate prin împărtășiri adevărate și nepărtini-toare. Aceste cercetări și cunoștințe preliminare zic, formează fundamentul la funcțiunile judecătoriilor cercetătoare și comisiunilor curățitoare, a căror întocmire și lucrare prin aceasta se face tuturor spre acel sfârșit cunoscută ca tot omul să știe că cugetul nicidecum nu este ca cei vinovați să rămâie acoperiți ci voința cea dintâi este ca sălbăticiile și siluirile care în timpul domniei rebelilor s-au întâmplat, să se descopere și să se dea la lumină; făcătorii de rele să se pedepsească, și păgubiții după putință să se despăgubească; după aceea, toți slujitorii cei necredincioși ai Maiestății Sale Împăratul, din deregătoriile cele publice să se depărteze.

Sibiu, 6/18 septembrie 1849

Baronul Ludovic Wohlgemuth m.p.

C[esaru] r[egesc] Fedmareșal-locotenent

și în Marele Principat al Transilvaniei

Gubernator civil și militar.

(*Culegere de patente*, 1849, p.33-34)

Anexa 2

Târgu Mureș, 22 septembrie 1849 – Plângerea preotului Nicolae Stoicovici, trimisă episcopului Andrei Șaguna, scrisă în închisoare, în care descrie arestarea sa în toiu noaptea de 10/11 septembrie 1849, pentru mai multe acuze: că ar fi participat la jefuirea curților nobiliare, luând pentru lagărul românesc de pe Târnăvă (a lui Vasile Moldovan), vin și pâine; că i-ar fi îndemnat pe socrul său să-și aducă vitele sechestrare (la ordinul lui Csany). Drept pedeapsă, acum preoteasa trebuie să hrănească și 8 cătane – nelăsându-i ungurii „nici cină de o sară”, în lunile iernii, când plecat fiind în Țara Românească, cel mai mic dintre frații săi, Alexandru a fost împușcat, dar înainte a fost schinguit precum Hristos.

Măria Ta Prea Luminată D.D Episcopo

Al nostru Prea Milostiv Părinte!

Cu jalnică inimă și cu ferbinți lacrimi fac cunoscute jalnica și trista soartea a întâmplării

mele din 30 avgust, prins fiind de d[omnul] Troscoi din Vesca [Vețca] scaunu Odărhăului, «care» în puterea nopții aducând cătane la sălașul meu, arăstăluindu-mă și dus fiind în temnița Oșărhăului, iar la sălașul meu o lăsat 8 cătane, preotesii jucuție, fiind și bolnavă și cu copii mărunți, și ne având nimic, nelăsându-mi ungurii astă iarnă nici cină de o sară.

1.a punctum. Că caută vinu d[omnul] Troscoi, care l-au cheltuit logăru astă toamnă, fiind eu trimis de d[omnul] comănde[n]d Fra[n]cu (?) Costandinescu cu feciorii din logăr la biraele de acolo «la» Vesca și Săndămeatăr «Sănmărgăhita?» să ducă pită și buți de vin, care le-au și plinit. Biraele, acum caută vinu «să-l arunce» pre mine și zac bolnav în temnița Oșărhăului «Târgu Mureș», preoteasa iar bolnavă de supărare, ține 8 cătane «în» jucuție.

Al 2. punctum. Mă vinovățește, având socru 2 boi robiți de la dumnealui, duși la o curte a Săndămeatăr? de astă iarnă, și neavând cu ce lucra ș-au dat arătura de primăvară în parte, ducându-i ungurii și boii și 3 cai, iar cerând boii în primăvară în 3 rânduri, n-au vrut să-i dea, iar pe sămănatul grâului s-au dus feciorul socrului cu 3 feciori în Săndămeatăr? la biraele satului și s-au dus cu biraele la curte și au cerut boii, iar prefăctușul nevrând să-i dea, 1 Kociș, i-au zis să-și sloboză boii, ca ai lui, și i-au slobod fără nici o larmă și i-au adus.

Și când m-au prins prins pre mine, au prins și pre socru și pre fecioru «său» pentru că ș-au adus boii dumnealor, macar n-au fost nice slujitor acolo, nici n-au fost datori nici 1 crețar acolo. Mie îmi bagă vină, că i-am mînat eu cu puterea să-și aducă «boii». La care iar nu-s vinovat, poci adeveri cu sătenii și cu feciorașii care au adus boii, cu jurământ.

Așa [ne] robesc pre toți fără milă! Milostivește-Te părintește, a ne cerceta vina.

A 3. pontum. Sânt pârât iar de d[omnul] Troscoi, că aș fi luat de la diregătorii din Chimitelnice 50 de florini, cu trecerea muscanilor pre acolo din iulie 25. La care, iar n-are dreptate, că eu am vinit din Țara Rumânească numai avgust în 14 pre Sfântă Măria Mare, pintru care iar pot dovedi iar cu toți poporării mei și cu cinstiții părinți: Mihail Boiu din Hetiur, părintele Ioan Ianovici din Ferea[ha]z «Albești», Ilie Ianovici din Boiu Mare, părintele Dimitrie Păloșan din Andrașfalău «Săcel», fiindcă odată am vint din Țara Rumânească, așa dar n-am put[ut] lua din Țara Rumânească bani în Ardeal, lucru preste fire, iară ghinării din Oșărhăiu crede pără d[omnului] Troscoi asupra mea urzită și me-au amerințat [cu] spânzurare. La care punctum – de mă va căpăta vinovat, eu mă dau să mă puște, numai nu mă slobod din robie să Așa eu, pentru pără rebelilor domni, care au fost asupra împăratului, robesc amar, bolnav fiind, și de nimeni

nesocotit. Pre 1 frate al meu «Alexandru n.n.», astă iarnă «l-au schingiuit ca pe Hristos, și apoi n.n.» l-au pușcat. I-au rămas copiii săraci și i-au dus și 2 vaci cu lapte, au rămas muerea și copii săraci.

Pre 1 un frate «Lazăr n.n.», iar când m-au prins pre mine, au vrut să-l prinză și au scăpat «și i-au lăsat drept pedeapsă» la muerea lui, șad 3 cătane «în» jucuție, până va veni el. Având și dânsul pagubă cu venirea unguirilor, 2 vaci cu lapte, 1 «una» au găst[-o] la o curte și s-au dus de au cerut-o și n-au vrut să i-o deie și așa au lăsat-o acolo nefăcând nice o vorbă slabă, și tot vrea a-l prinde.

O, minune! Fiind noi cu Înălțatul împărat, ne robesc rebelii împăratului!

Ale mele «pagube»: vite, 3 vaci, 2 iape, bucate, hainele, 2 slăni[ni] cu toate ale lor carnea și unt[u]ri, le-au dus ungurii, și acum am scăpat cu viața, acuma și aceia vreu, d(omnul) Mosor (?), a ni-o pārde. Cu mare durere din inimă, caz la mila Mării Tale, vezi-ne truda, vezi-ne necazul, și scoate-mă să-mi limpezesc pârile, s-au poruncește să mă trimită acolo la Sibii, ca să fiu cercetat de mila pârintească a Mării Tale.

Oșorheiu «Târgu Mureș» 19 septembrie [1]849

năcăjit și umilit fiu,
așteptând mângăoasa rezoluție,
Nicolae Stoicovici
(A.M.A, *fond Șaguna*, doc 120, f.1.)

Anexa 3

Jacu Românesc, 18 octombrie 1849 – Credincioșii ortodocși din Jacu Românesc arată nevinovăția preotului lor, care în timpul revoluției a fost nevoit să plece de acasă „de frica unguirilor” și după ce s-a întors împreună cu oștile împărătești, într-o noapte, ca pe un hoț l-au ridicat și la dus în temnița din Târgu Mureș, în urma unui denunț al unui „domn unguresc”. Pentru eliberarea lui vor sta cu toți chezași, de e vinovat, sau nu.

Prea Luminate Și Prea Osfințite Doamne D. Episcopoe nouă Mil(ostiv) Părinte!

Iată noi opștea din Jacu Românesc din pricina foștii revoluții, mai de un an suntem prea pățiți fără preot, ducându-să [în Țara Românească] pentru frica unguirilor, acum viind acasă când au venit oștile împărătești, eram foarte bucuroși și odihniți, însă din pâra unui domn unguresc care cu minciuni au adus cătane împărătești, viind noaptea l-au dus ca pre un hoț, în Oșorhăiu [Târgu Mureș], unde până acum e tot acolo.

După mila Prea Osfințit Mării Tale, au venit tisturi militărești făcând comisie, și așa știm că nu s-au găsit vinovat. Dară, au vinovat, au nevinovat, noi poporu stăm chizășie pentru dânsul ori unde să va pofti, numai să să sloboadă, să nu perim, și

trupește, și sufletește. Cu lacrimi rugăm mila Preaosfințit Mării Tale să te milostivești a scrie Tistii militărești, ca să ne înștiințăm în ce stă lucru. Așteptând milostiva mângăere, rămânem.

A[!] Prea Osfințit Mării Tale
Jacu Romunesc, varmeghia Cetății de Baltă
S-au dat în 18 octombrie [1]849
umilite slugi
Simion Colceariu goj[ciman]
Iosiv Colceariu jur[at]
Ioan Buzaș
Gheorghe Kașsa
Petru Bogolea
Mihailă Bogolea
Dumitru Kașsa, dimpreună cu tot poporul.
(A.M.A, *fond cit.*, doc. 120, f. 2)

Anexa 4

Jacu Românesc, «fără dată, după eliberarea din temniță 1850» – Plângerea credincioșilor din Jacu trimisă episcopului Andrei Șaguna privind disputa confesională, iscată cu fostul preot unit Ioan Boiu. Ei nu mai vor două religii în satul lor mic și sărac, care de abia poate întreține un preot. Descrie pătimirile preotului lor, care în lunile de iarnă a anului 1849, a fost nevoit să plece cu familia și unul dintre frați în Țara Românească, de teama „rebelilor”, la întoarcere află că cel mai mic dintre frați, Alexandru a fost prins, și schingiuit înainte de a fi omorât, precum Hristos.

Prealuminate și Preasfințite Doamne, Doamne, episcopoe al nostru Preamilostiv părinte!

Noi aici mai jos năcăjiți din săraca parohia Jacului Român, nu e mai mare durere în inimile noastre a toată obștea, jăluim stricarea săracii noastre biserici, care ni-o urzit consăteanu Ioan Boiu:

1.Căci înainte de revoluție, încă din [1]844, Ioan Boiu fiind popă unit la noi în Jacul Românesc, având numai 4 gazde uniții, s-au arătat călcător, dintâie prin multe cununii fărădelegi împotriva poruncilor.

2.La anul [1]844, Ioan Boiu s-au lăsat Koșut husariu la armandia călări din bună voie, care au avut a să scula cu arme asupra împăratului. Iar pre cei 4 poporeni mi-au comandat mie, cu voia poporului din amândouă părțile. Precum [d]ânsul me-au dat în scris, cătră Prea Luminat Măria Ta, cu chiar mâna sa, precum se arată [în] față.

3. De când s-au uruit protivnicii Prea nălțatului nostru Împărat, neavând Ioan Boiu unde a să rostui și așeza întră cei legiuți, s-au rugat la obștea neunită în Jac, ca să-l primească în casa icleji, că le va fi notariu, iar nu ca pre popă, ne mai fiind nici un unit la noi în Jac. În care stare a notărășii până acuma au fost. Iar acum de 3 săptămâni, dar Ioan Boiu s-au înțeleș cu popa unit

Mihail Naghiu parohul din Țigmandru și cu d(omnul) protopop Fărăgău (Ilie Farago n.n) din Murăș Vașarhăi, nu știu ce slobozenie au căpătat de colo, [că] dacă au venit acasă au început a vinde ierburile, le-au vândut toate și locurile de ogor, și să săcere holdele și să îmblătească grâu de pre locu ecleejii, și s-au lăudat că-mi va lua și cucuruzul lucrat gata, fiind eu slujitor, dânsul iaste adunătoriu. Ba să lăuda, că ne va lua un clopot de la biserica noastră, dându-să lângă dânsul la par-tea unită, un unit Savu Buru[i]ană, fiind și acela honved la Kosut.

Așa doi împotrivnici ai Împăratului și străini de legea noastră, să aibă putere a strica toată biserica noastră, nevrând poporul întreg a mai fi două legi [religii] în sat, fiind poporul numai de 45 de gazde, neavând cu ce trăi nici un preot. La care, date în sus punctumuri: venitul ecleejii, pre care ș-au pus mâna pre toată koșuteanu, luate din mâna parohului nostru, în curs să le capete, de avem drept, iar de n-avem drept, să știm ca să nu ne mai ținem cu nădejde înșelătoare, ca să nu greșim împotriva mai marilor noștri, neavând cale.

Preotul nostru, Nicolae Stoicovici au fost credincios Prea înălțatului nostru Împărat, pentru care, de rebelii maghiari, s-au despoie[t] de toată averea, ba n-au fost departe și de perderea vieții. Viind la starea cea mai ticăloasă, a cere milă de pre la creștini, pentru traiul vieții. Pentru care cu mare umilință ne rugăm Prea Luminat Mării Tale, de avem noi toată obștea vreo țâr de drept, să nu să ieie roada dintru acest an din mâna săracului nostru paroh Stoicovici.

La care cerere a toată obștea, adeverez și eu ca paroh locului, precum toate pontumurile arătate pentru Ioan Boiu, sânt adevărate, spre a răsturna tronul împărătesc în vremea maghiarilor, iar acuma vrea a strica toată biserica noastră. Omul care în vremea kosuților, m-au căutat și pre mine și pre frate-meu Lazăr, și s-au lăudat că de-ar căpăta bățar un copil de ai noștri, l-ar lua în sosie.

Eu și cu frate-meu, pintru credința tinerii tronului împărătesc, am fost siliți a trece la Țara Română cu copiii în vreme de iarnă, numai cu ce au fost pre noi, iară ce am avut, toate ni le-au luat rebelii maghiari, pintru cari, sântem gata a peri, neavând cu ce trăi.

Iar, pre un frate mai mic [Alexandru n.n], care au rămas acasă, neputând scăpa din mâinile uncurilor, l-au chinuit mai rău decât toate omuci[derile](?), străpungându-l cu sabiile, l-au legat și l-au dus la Udvorhei, și l-au pironit cu cuie între 2 stâlpi, într-o noapte, iar a doua zi l-au dispironit, și apoi l-au puscat.

Iar koșuteanu, au avut pace și cu kosuții, și de-ai împăratului, macar el s-au lăudat, că prin ei s-au tăiet 6 poleaci [polonezi] cătane de-ai împăra-

tului, iar acuma își bate joc de credincioșii împăra-tului. Cu umilință ne rugăm, împreună cu toată obștea, Prea Luminat Mării Tale a cerceta dreaptă cererea noastră, rămâind,

Ai Prea Luminat Mării Tale, sărutând și picioarele.

Umiliții fii:1. Mocur Simion gorman; 2. Botoș Dimitrie; 3. Mocur Iuon; 4. Costea Aron; 5.Colcear Iosif; 6. Colcear Simion; 7.Mocur Filip; 8. Binta Mihail; 9. Barabas Filip;10.Mocur Ion;11. Colcer Ioan;12. Colcer Alexă;13. Mocur Ioan;14.Mocur Gheorghe.

Dimpreună cu voia a toată obștea, așteptând milostiva rezoluție.

Nicolae Stoicovici m.p
paroh Jacului Românesc

(Arh.Bibl.Mit.Sibiu, *fond Șaguna*, doc.182)

Anexa 5

Odorheiul Secuiesc, 23 februarie 1849

– Csány László, comisarul plenipotențial al Transilvaniei dă în luna februarie un ordin privind anchetarea persoanelor și sechestrarea averilor, celor care au făcut parte din tabăra „dușmană”, și cei care și-au părăsit domiciliul. Au căzut sub incidența acestei dispoziții mulți români, din satele de pe valea Târnavelor, denumiți „instigatori și răufăcători ai poporului maghiar”, care au făcut rechiziții pentru lagărul românesc (Legiunea a III-a „Mariusiana”) condus de prefectul Vasile Moldovan: din Jacu Românesc: preotul Nicolae Stoicovici, ales ca tribun, cu cei doi frați ai săi, Lazăr și Alexandru, căpitan; din Jacodul Maghiar: Gligor Teodor și maghiarul Kadar György; din Eliseni: Suci Mihai; din Vidacutul Românesc: Kusza Ioan, Suci Nonu, Maior Ilie, Tamasi Mihai și Câmpean Dumitru, judele curții nobiliare.

Înștiințare

despre terminarea rezultatelor din mai multe sate, despre răufăcătorii prinși.

Mărite domnule comisar guvernamental!

Ca urmare a ordinului d-lui comisar guvernamental «Csány n.n.» din luna curgătoare, ziua 19 trimis nouă, ca să cercetăm:

Ieșind la Vidacutul Românesc, la Jacu Românesc, Jacodul Maghiar, Șoard, Eliseni și Săcel, cu acel motiv că câțiva indivizi nelegiuți singuratici, înainte de ordinul dat, au năvălit peste aceste sate și au stors cu repeziciune de la ei bani. Pe mai mulți indivizi răufăcători nu am putut să-i prindem, ca și pe cei din Jacu Românesc «preotul și fratele său Lazăr, fugiți în Țara Românească»:

1. Pe Stoicovici Alexandru, care a fost căpitan fratelui mai mare, tribunului de acolo «preotul Nicolae Stoicovici n.n.»

2. Pe Gligor Todor din Jacul Maghiar, care este cunoscut domnului comisar guvernamental,

fiind agitator și dușman a poporului maghiar, «care» cu puțin timp în urmă și aceea a strigat: „Că maghiarii numai o zi «mai au»”. Pe lângă acestea, cu secuii din Jacodul Maghiar, și-a adus lemne, amenințându-i cu aceea, că: dacă lui nu-i aduc lemne, le va împrăști cenușa în vânt.

3. Pe Kadar György de asemenea locuitor în Jacodul Maghiar, care deși maghiar prin naștere, a fost unealta taberei românești în distrugerea și jaful curții «nobiliare».

4. Suciu Mihai din Eliseni care a fost mâinile și picioarele, omul de încredere al tribunului popă românesc de acolo, și încă în toamnă i-a atacat pe maghiarii din Eliseni, a fost în stare să spună, că: „maghiarii și secuii nu au ce căuta nimic în Țara Ardealului, și să se care în Sciția, de unde s-au împrăștiat”.

5. La fel pe Socaci Iosif tot din Eliseni, care în fața noastră, nu se știe despre porniri rele, care ne-a dat în mâinile noastre scrisoarea cu numele scrise. Am recunoscut că a fost reținut pe nedrept.

6. Baian Ilie din Vidacutul Românesc, care a fost mâinile și picioarele popii românesc, tribun al românilor din Jacu Românesc, a fost unealta prădării curților din mai multe sate vecine. Așa și pe: 7. Kuszta Ioan din Vidacutul Românesc; 8. Suciu Nonu; 9. Maior Ilie. Care «toți trei» au fost conducătorii pustiirii curții alodiale din Vidacutul Românesc, și în distrugerea curților din satele vecine.

10. Tamasi Mihai, care a fost mâinile și picioarele celor de mai sus. De altfel în afară de sufletul rău, a fost cerșetor mișel.

11. Pe Câmpean Dumitru, care fiind birăul „conventio domnialis” al curții din Vidacutul Românesc, nu numai că nu s-a străduit ca curtea și bunurile acesteia să le apere de jaf, ci privind acestea, dimpotrivă a ajutat de asemenea în mod egal.

În acest fel, suntem cu stimă încurajați, înainte de a fi iertați, să cerem aceia domnului comisar guvernamental, să se îndure cu deosebire, să poruncească o cercetare mai adâncă cu privire la vidacuteni, și în înțelegere cu domnul comandant teritorial, așa ordin să poruncească, ca în

aceste sate din zonă, nimeni și mai presus, fără ordin să nu îndrăznească să ațâțe pe acei locuitori cu astfel de contravenții nelegiuite, ilegale, pe care nu sunt în stare pe posibillii răufăcători să-i prindă, ci chiar spre aceia deschid drum răufăcătorilor, care lăsând casele lor și satele, cu mare dușmănie se împotrivesc patriei maghiare și constituției.

12. Despre mai sus pomeniții indivizi arestați, și de la oarecare «alți» cetățeni care nu sunt găsiți acasă, următoarele animale le-au mânat la Odorhei, după cum urmează, așa că, de la: a. Stoicovici Alexandru, 3 vaci; b. Kadar György, 2 mânzi; c. Baian Ilie, 4 boi; d. Kuszta Ioan, 2 boi, o vacă; e. Suci Nonu, 4 boi, 1 juncan; f. Suciu Ilie, 3 vaci și 2 iepe; g. Câmpean Dumitru, 4 boi, 2 vaci; h. de la tribunul «preotul» din Jacu Românesc, 1 vacă, 2 juncani; i. Chivinde Ilie, 2 bivoli; k. Șanta Mitrea, 2 juncani; l. Lopădat Mihai, 2 vaci cu viței; m. Fulep Vasile, 1 cal, 1 juncan; n. De la tribunul din Eliseni, 1 mânz; o. de la un frate «Lazăr» al preotului român din Jacu Românesc, 1 mânz – «Total» 42 bucăți. De la preotul, tribun «Nicolae Stoicovici» din Jacu Românesc, s-au mai luat: 4 porci și 12 bucăți de oi. De la Santa Mitrea, o căruță de fier. În sfârșit de la Lopădat Mihai din Eliseni, care și-a lăsat casa și care nu a fost încă găsit, s-au luat: 2 câble de grâu, tot atâta porumb, 3 mierțe de sămânță de cânepă, 2 canapele pe care le-au încărcat pentru a fi duse la Cristuru Secuiesc. În afară de acestea s-au pus sub sechestru, un coș de porumb cu coceni pentru mălai, la fel și trei care de fân.

După aceste umile înștiințări, cu stimă suntem, al domnului comisar guvernamental.

Umili servi, comisari numiți

Kontz Imre m.p.

Nagy Jozef m.p.

Odorheiul Secuiesc, luna 23 februarie 1849

(Pál-Antal Sandor, Zepekzaner Jenő. *Az 1848-1849-és forradalom és szabadságharc Udvarhelyiséken*. (Revoluția și războiul de eliberare în 1848-1849), Târgu Secuiesc, 2005, p.218).